

tematičnega in juridičnega racijonalizma in individualističnega radikalizma. To naziranje, ki je ob njem rasla vsa miselnost 19. stoletja, nedvomno ni brez podlage. Vendar pa se v zadnjem času proti Taineovi pozitivistični kritiki mnogo poudarja, da človek ni samo produkt prirode in zgodovine, ampak tudi njen tvorec, svoboden in individualnost; da obstaja v 18. stoletju poleg vladajočega racijonalizma tudi empirizem in celo že historizem in poleg salonske kulture in diletantizma tudi resna znanost in čut za opazovanje realnega življenja; da je ključ za razumevanje uspeha revolucije v dejstvu, da se pridruži ideološkemu momentu in interesom buržoazije osvoboditev kmetov, odprava zemljiškega gospodstva, ki je zainteresirala na njej vso ono verno-katoliško maso prebivalstva, ki bi jo Rousseaujeva doktrina brez te konsekvence pustila popolnoma hladno. Osvoboditev kmetov je na to s svoje strani zopet pripomogla k prodiranju liberalnih idej v Evropi in preko ustanovitve samostojne kmetske posesti k utrditvi francoske miselnosti v individualistični in racijonalistični smeri. Vse te rezerve pa seveda ne dokazujejo, da bi ne bilo v oni kritiki vendar mnogo resnice.

Toda vse to se tiče bolj zgodovine socialnih dejstev kakor pa socialne filozofije. Če bi hotel avtor upoštevati te želje ali pa kake druge, ki bi jih mogel kdo formulirati zopet s kakega drugega stališča, bi moral izpuščati druga še bolj važna vprašanja ali pa bi obseg knjige preveč narastel. Zato sem jih tu zabeležil ne kot kritiko, ampak kot misli, ki so se mi vzbudile pri čitanju knjige.

Josip Vidmar, ki je prevedel rokopis v slovenščino, je stal večkrat pred terminološkimi vprašanji, ki jih je v splošnem rešil dobro. Ne vem pa, zakaj „suzereni“, „seigneurji“ (na primer str. 117. in 118.) in „vilani“ (str. 166.) namestu fevdnih gospodov, gospodov (ali v ožjem smislu: zemljiških gospodov) in podložnikov. Tudi „tretejsko“ sodišče (str. 230.) ni posrečen izraz. Namestu „predstavniških zbornic“ (str. 118.) je v smislu terminologije tedanjega časa boljše ostati pri „stanovih“, namestu „politike prebivalstva“ (str. 197.) in „količinske denarne teorije“ (str. 162.) je boljše populacijska politika in kvantitativna teorija denarja. „Comité du Salut public“ je „Odbor za javno blaginjo“ (ne: „javnega odrešenja“, str. 250.) „Assemblée Nationale“ Narodna skupščina (ne: „nacionalno zborovanje“, str. 248.). Besede „karolinški“ nima smisla spreminjati v „karlovinški“ (str. 157.). O oblikah „neodtujiv“ (str. 193.) in „neodsvojiv“ (str. 163.) ter o uvedbi deklinacije Locku (str. 167.), Corneilla (str. 175.) naj odločajo drugi. Pri revolucionarni pesmi angleških kmetov 1381.

When Adam delved and Eva span,
Who was then the gentleman?

kvari smisel tiskovna pomota, da je Eva „prala“ (namestu „predla“, str. 133.).

Da poudarim še enkrat: avtorju smo Slovenci hvaležni za to knjigo, za prihodnje leto pa željno pričakujemo od Slovenske Matice drugega zvezka.

Zwitter Fran.

Dr. Josip Wilfan: Die Organisation der Volksgemeinschaft. Posebni odtis iz „Nation und Staat“. Wien 1932. 32 str. (Konec.)

Vzlic tej oficiozni nenaklonjenosti nočejo manjšine o kakem stapljanju in spajanju ničesar slišati ter se z vsemi sredstvi borijo proti kulturni smrti. Naj-

dejo se celo ideologi tega gibanja, stoječi v prvih vrstah evropske kulturne elite, ki skušajo znanstveno utemeljiti upravičenost te ideologije in iščejo najprimernejših sredstev za njeno praktično ostvarjanje. Med početnike tega gibanja in njegove najresnejše ideologe lahko štejemo bivšega poslanca v rimskem parlamentu, drja. Josipa Wilfana. Njegov spis o „Organizaciji narodnih zajednic“ obsega dva referata, ki ju je imel leta 1930. in 1931. na VI. in VII. kongresu evropskih narodnosti v Ženevi. Ta referata se nam zdita zaradi tega tako važna, ker posebno jasno in pregnantno, brez običajnih deklamatoričnih priveskov in sentimentalnosti, ugotavljata idejne temelje manjšinskega gibanja in kažeta na praktična sredstva, ki bi lahko vedla do uresničenja narodnostnega principa vsaj v kulturnem oziru. Predlagana sredstva so pa take narave, da bi imela dalekosežne posledice tudi za naše tradicionalno pojmovanje kulturnih nalog in funkcij države in prav zaradi tega novega gledanja na problem narodnih manjšin in da bolje poudarimo pomembnost te nove formulacije, se nam je zdel potreben ta dolgi in zgolj informativni uvod.

II. Izhodišče izvajanj drja. Wilfana je ugotovitev, da je kultura Evrope izraz duhovnega življenja evropskih narodov in da je vezana na te narode kot posebne in odločene zajednice. Za svoje bogastvo in stalno obnavljanje se mora evropska kultura zahvaliti predvsem raznolikosti narodnih zajednic in njih medsebojnemu vplivu.

Po našem mnenju je to edina pravilna idejna osnova narodnostnega principa. Če je kultura najvišji smoter in poslednje merilo vsega praktičnega in teoretičnega udejstvovanja, moramo pač hoteti vse, kar to kulturo lahko po kvaliteti in intenziteti pospeši in dvigne. Hoteti moramo torej ne le ohranitev vsake tudi najmanjše narodnosti, ki je zmožna samobitnega kulturnega življenja, marveč njeno ojačenje in stopnjevanje do one skrajne meje, ki dopušča obstoj in enakovredno udejstvovanje vseh drugih narodnosti v harmoničnem zboru narodov. Vsaka asimilacija, vsako opuščanje raznolikosti na kulturnem polju je torej atentat proti kulturi, je ponižanje v amorfnosti in homogenosti in pomeni kulturno smrt. Kajti narodnost je v prvi vrsti — in morda izključno — duhovna vrednota, podedovano in vedno znova zavojevano bogastvo, ki ne more živeti brez antitez. Morda ni neznailno, da v Helladi ni bilo enotnega književnega jezika. Poenostavljanje in racionalizacija v smislu poenotenja sredstev ima svoje mesto edinole v materialni plati življenja. V kulturnem življenju pa je vsaka simplifikacija nemogoča, če se nečemo zadovoljiti s svetovnim naziranjem kakega komi vojažerja.

Glede asimilacije pravi dr. Wilfan, da je z umiranjem narodnosti združena nevarnost zastrupljenja in razkrajanja, ki se vedno bolj širi in lahko zajame ves kontinent (str. 7.). Raznaroditev ni torej le nepravilna in nekulturna, marveč tudi nespametna in nevarna. Z ozirom na pomembnost, ki jo ima ohranitev narodnosti, in ker je kultura vezana na narod, mora imeti vsak narod možnost samostojne in svobodne gojitve svoje kulturne posebnosti, ker s tem bogati svojo lastno in prispeva k splošni kulturi. To je druga teza drja. Wilfana, ki si jo je — kakor prvo in naslednje — osvojil kongres. S tem pa sta postavljena še dva postulata, ki se naslanjata po eni strani na poudarjanje narodnostnega principa, po drugi strani pa na ojačeno čuvstvo mednarodne solidarnosti. Gojitev lastne kulture je uspešna le tedaj, kadar se lahko ves narod kulturno organizira ne glede na državne meje, ki ločijo pripadnike istega na-

roda. Na skupni kulturi mora sodelovati ves narod in ne le kak njegov večji ali manjši del. Vzporedno s to organizacijo posameznih narodnih zajednic pa je treba ustvariti višjo organizacijo, ki naj obsega vse narodne zajednice kot take in ki naj uravnovesi kulturno udejstvovanje narodov na osnovi resnične enakosti medsebojnega spoštovanja (VI. teza).

Organizacija narodnosti brez ozira na državne meje je, kakor pravi doktor Wilfan, oni „veliki skok iz preteklosti v bodočnost“. Notranja kohezija narodov je realnost, ki obsega totaliteto naroda in ki kljubuje državnim mejam (str. 14.). Ne glede na politično razdelitev je treba vsakemu narodu kot celoti omogočiti, da pod svojim imenom, z lastnimi kulturnimi sredstvi in pod lastno odgovornostjo aktivno goji svojo kulturo, namestu da kulturo le doživlja kot amorfna in anonimna masa (str. 12.).

Veliki problem manjšinskega vprašanja je torej organizacija kulture neposredno po narodu. Dr. Wilfan in ž njim VI. kongres narodnosti poudarjata v tem oziru, da se bodo šele z organizacijo narodnih zajednic ustvarili poslednji pogoji za pomirjenje in solidarnost evropskih narodov in da bodo šele s tem dani psihološki pogoji za združitev evropskih držav.

Na tem mestu nam je nemogoče bolj izčrpno analizirati avtorjeva izvajanja. Zadostuje naj, da smo opozorili na idejo kulturne organizacije narodnosti kot takih ne glede na politične formacije, katerim pripadajo. Mednarodna organizacija teh narodnosti bi potem v resnici tvorila pravo Zvezo *Narodov*, medtem ko je organizem, ki nosi to ime sedaj, le družba držav, torej predvsem političnih in ne izključno kulturnih likov.

III. Posledice samostojne kulturne organizacije narodnih zajednic bi bile za tradicionalno pojmovanje države in njenih nalog naravnost nedogledne. Po našem mnenju potrjuje ta ideja popolnoma samostojno in iz čisto drugih vidikov pravilnost zelo uglednih novih stremeljenj v pravoznanstvu, ki skušajo čimbolj omejiti področje države na kulturnem polju. Država naj bi bila v prvi vrsti zgolj tehnična organizacija, racionalni obrat v zadovoljitev mnogoštevilnih smotrov, ki jih posameznik s svojimi sredstvi ne more ostvariti. Kot tehnična organizacija bi se država morala omejevati predvsem na materialno stran socialnega življenja, da s tem ustvari pripraven položaj za višje duhovno življenje. V organizacijo duhovnega življenja se pa država ne bi smela neposredno umešavati. Kakor se ne dá z zakonom ugotoviti pravilnosti ali napačnosti kakega svetovnega naziranja, tako bi se morala vsa kulturna organizacija prepustiti predvsem svobodnim, neposredno iz naroda izvirajočim silam. Kulturne vrednote ne trpijo birokratizacije. Če bi se te ideje ostvarile, bi doživeli brezdvomno neprimerno okrepitev državne zavesti. Krog državnih funkcij bi bil sicer nekoliko ožji, a tem bolj učinkovito in uspešno bi bilo delovanje onih funkcij, ki bi državi preostale. Kar bi država izgubila na funkcionalni razsežnosti, bi pridobila na intenziteti. Tako državo bi lahko vsi državljani, ne glede na narodnost, smatrali za vrednoto, h kateri se svobodno in vedno znova priznavajo, ki jo ljubijo in jo hočejo brezpogojno ohraniti. Vsi narodi v državi bi bili lahko državni narodi, ker bi odpadla glavna ovira aktivnega sodelovanja nekih narodnih skupin, namreč neenakost jezika. Morda bi se tako potrdil rek iz starih časov, da je „unius linguae uniusque moris regnum imbecile et fragile“.

Boris Furlan.